

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу
Сергєєвої Наталії Вікторівни
на тему «Технологічні та організаційні основи застосування інтерактивних
навчально-методичних комплексів в початковій освіті дітей з
порушеннями слуху», представлену на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Сучасне суспільство характеризується швидкими змінами та зростанням обсягу інформації, що ставить перед освітою нагальні завдання щодо оновлення підготовки педагогічних фахівців. Водночас відбувається поступова модернізація та реформування освітньої системи, покликаної стати рушійною силою позитивних змін у суспільстві та інтегруватися в європейський освітній простір. У цьому контексті особливо актуальним стає впровадження інтерактивних навчально-методичних комплексів (ІНМК) в освітній процес. Саме актуальність впровадження ІНМК зумовлена необхідністю трансформації концептуальних положень удосконалення освітніх процесів. Сучасним і важливим є предмет дослідження, який запропоновано в дисертації, а саме – технологічні та організаційні основи застосування інтерактивних навчально-методичних комплексів в початковій освіті дітей з порушеннями слуху.

Слід акцентувати увагу на тому, що дисертаційна робота «Технологічні та організаційні основи застосування інтерактивних навчально-методичних комплексів в початковій освіті дітей з порушеннями слуху» є складником науково-дослідних тем відділу освіти дітей з порушеннями сенсорного розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України: «Науково-методичне забезпечення навчання дітей раннього та дошкільного віку з порушеннями слуху», 2021-2023 рр. (державний реєстраційний номер теми 0121U108670); «Науково-методичне забезпечення реалізації змісту освіти дітей з порушеннями слуху в умовах воєнного стану», 2024-2025 рр. (державний реєстраційний номер теми 0124U000493). Тему дисертації затверджено вченою

радою Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України (протокол № 8 від 01.11.2021 р.).

Правомірним є науковий апарат дисертації. Авторка чітко сформулювала мету і завдання дослідження, визначила його об'єкт і предмет, використав адекватні методи дослідно-експериментальної роботи.

Дослідження системно організоване, забезпечено відповідність завдань та висновків, які логічно характеризують зміст основного тексту дисертації. Концепція дослідження знаходить вияв на теоретичному і практичному рівнях.

Оцінюючи дисертаційну роботу за параметром *новизни*, слід наголосити, що у результаті дослідження: вперше отримано результати, серед яких: теоретичне обґрунтування застосування інтерактивних навчально-методичних комплексів (ІНМК) у початковій освіті дітей з порушеннями слуху з позицій інклюзії та компетентнісного підходу, з урахуванням сучасних нормативних вимог; розробка технології створення та застосування ІНМК для цієї категорії учнів, що включає етапи від аналізу потреб до запуску та підтримки; визначення організаційних засад впровадження ІНМК, що охоплюють нормативне забезпечення, підготовку педагогів, планування освітнього процесу та моніторинг ефективності.

Крім того, уточнено сутність поняття ІНМК для початкової освіти дітей з порушеннями слуху, розкрито їх зміст, структуру, технічні вимоги до електронних додатків та особливості впровадження, зокрема в умовах дистанційного навчання.

Важливим аспектом наукової новизни є подальший розвиток організаційно-методичних аспектів проведення моніторингу та апробації інтерактивних навчально-методичних комплексів у закладах загальної середньої освіти з метою їх удосконалення. Також набули розвитку зміст і методики підготовки педагогів до використання ІНМК для дітей з порушеннями слуху, форми та методи цифровізації освітнього процесу в загальній середній освіті, а також теоретико-методичні аспекти цифровізації спеціальної та інклюзивної освіти.

Особливу увагу приділено розробленим організаційно-методичним аспектам апробації ІНМК, оскільки саме цей етап є ключовим для оцінки їхньої ефективності та подальшого впровадження в освітній процес.

Дисертація має на меті й практичну цінність, адже предмет дослідження дозволив розробити технологічні та організаційні основи застосування інтерактивних навчально-методичних комплексів (ІНМК) у початковій освіті дітей з порушеннями слуху, що знайшло своє відображення у створенні «Вимог до інтерактивного електронного додатка до підручника» (Наказ МОН України № 548 від 19.04.2024 р.) та «Порядку проведення апробації навчальної літератури для закладів загальної середньої освіти» (Наказ МОН України № 845 від 13.06.2024 р.).

Маємо зазначити, що на основі проведеного дослідження було розроблено освітні програми для підвищення кваліфікації педагогів та надано рекомендації щодо впровадження ІНМК у навчальний процес дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху. Отримані результати можуть бути використані при створенні різноманітних ІНМК та електронних додатків до підручників для різних вікових категорій учнів, а також у системі післядипломної педагогічної освіти.

Визначені організаційні засади та розроблена технологія створення і використання ІНМК для учнів початкової школи з порушеннями слуху можуть бути застосовані у процесі підготовки фахівців, які працюють в системі освіти осіб з особливими освітніми потребами. Результати дослідження також можуть бути корисними при написанні підручників та навчально-методичних матеріалів для закладів вищої освіти за спеціальностями «Спеціальна освіта» та «Спеціальна психологія».

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі *«Теоретичні засади застосування інтерактивних навчально-методичних комплексів у початковій освіті дітей з порушеннями слуху»* чітко визначено та проаналізовано понятійно-категоріальний апарат дослідження, представлена детальна характеристика особливостей навчання

дітей з порушеннями слуху в початковій школі, охарактеризовані та детально описані сучасні підходи до впровадження інтерактивних засобів навчання в освіті дітей з порушеннями слуху, проведено детальний аналіз існуючої нормативно-правової бази з питань використання інтерактивних засобів навчання в інклюзивній та спеціальній освіті.

За результатами теоретичного аналізу національних та зарубіжних досліджень проблем професійної компетентності визначено, що для успішного впровадження інтерактивного навчання з використанням інтерактивних навчально-методичних комплексів (ІНМК) необхідна ретельна підготовка та створення належних умов. Наголошено про важливість врахування низки ключових аспектів та першочергове значення, яке має технічна інфраструктура, що забезпечує безперешкодний доступ до необхідних матеріально-технічних засобів для роботи з ІНМК, таких як комп'ютери, планшети, підключення до Інтернету та відповідне програмне забезпечення.

Цей розділ присвячено дослідженню та обґрунтуванню потенціалу розроблення та інтеграції інтерактивних навчально-методичних комплексів (ІНМК) в освітній процес. Підкреслюється, що це може суттєво поліпшити доступність та ефективність електронних підручників і додаткових матеріалів до них для дітей з порушеннями слуху, сприяючи створенню більш інклюзивного освітнього простору.

У другому розділі *«Технологічні та організаційні основи застосування інтерактивних навчально-методичних комплексів»* наголошується на технологічних основах створення інтерактивних навчально-методичних комплексів. Дисертантка чітко окреслює основні етапи та технологічні аспекти, які слід враховувати при розробці електронних додатків, а саме: аналіз потреб цільової аудиторії, дизайн інтерфейсу користувача, вибір технологій та інструментів, розроблення контенту, інтеграція мультимедіа та інтерактивних елементів, тестування та валідація, запуск та підтримка, аналіз та оптимізація. Таким чином, Сергеевою Н.В. у дисертації розроблено доступний та зрозумілий понятійний апарат технологічних основ ІНМК для дітей з порушеннями слуху, що має бути спрямований на створення доступного,

адаптивного та мультимедійного навчального середовища, яке враховує специфічні потреби учнів і сприяє їх успішному навчанню та соціалізації. Дисертанткою на основі попереднього досвіду науково обґрунтовано та розроблено технологію створення та застосування ІНМК в початковій освіті дітей з порушеннями слуху, основними параметрами якої є: детальне визначення кінцевого результату; поетапне виконання певних дій; однозначність виконання включених в технологію процедур, операцій; можливість використання технології іншою людиною після спеціального навчання.

В дисертації проаналізовано та визначено організаційні основи впровадження інтерактивних навчально-методичних комплексів, серед яких важливим організаційним аспектом впровадження ІНМК в освітній процес є підготовка та навчання вчителів, а також апробація. Визначено та проаналізовано основні шляхи підготовки педагогів до впровадження інтерактивних навчально-методичних комплексів в початковій освіті. Однією з важливих переваг інформатизованого навчального процесу для професійно-педагогічної підготовки є можливість самоосвіти педагогів та учнів, особливо осіб з особливими освітніми потребами, а також об'єктивна оцінка їхніх знань і вмінь.

Проаналізувавши об'єктивні дані Сергєєва Н.В. визначає, що за допомогою навчальних комп'ютерних програм реалізуються основні напрями людино-машинного діалогу: реактивний, активний та інтерактивний. У дослідженні, що ґрунтується на загальноприйнятих дидактичних принципах, чітко простежується важливість інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) з традиційними методами навчання. Подібна екосистема електронного навчання кардинально змінює спосіб передачі знань, оскільки навчальна модель орієнтована на доступність у будь-який момент і з будь-якої точки.

У третьому розділі *«Експериментальна перевірка та апробація інтерактивних навчально-методичних комплексів»* визначена організація експериментальної роботи дозволяє довести, що необхідність використання

саме навчально-методичних комплексів з використанням інтерактивних засобів навчання, на даний момент є однією з найефективніших освітніх технологій. Експериментально доведено можливість реалізації використання е-додатку/е-підручника як для офлайн навчання, так і для онлайн та змішаної форми навчання.

Продемонстровано експериментальну перевірку запропонованих технологічних та організаційних засад і апробація інтерактивних навчально-методичних комплексів (ІНМК) у початковій освіті дітей з порушеннями слуху (за участі 203 педагогів з різних регіонів України та понад 700 учасників професійних вайбер-спільнот ТОВ «Генеза») та виявлено низку переваг їх використання для дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями слуху (ефективність підтвердили 67% опитаних). Серед переваг відзначено: зростання навчальної мотивації завдяки інтерактивним завданням та ігровим елементам; індивідуалізацію навчання через персоналізовані освітні траєкторії; розвиток цифрової грамотності; розширення можливостей якісного дистанційного навчання в умовах воєнного часу. Також наголошено на тих особливостях та труднощах впровадження ІНМК, а саме технічні (недостатнє забезпечення закладів освіти обладнанням), методичні (відсутність адаптованих програм та спеціалізованих матеріалів) та педагогічні (недостатня підготовленість педагогів). Основними причинами цих проблем названо: недостатнє фінансування, відсутність комплексного підходу до інклюзивного навчання в окремих регіонах та низький рівень цифрової грамотності серед педагогів та учнів.

На основі проведеного дослідження було сформульовано рекомендації щодо впровадження інтерактивних навчально-методичних комплексів (ІНМК) у початкову освіту дітей з порушеннями слуху. Підкреслено важливість використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для ефективної розробки ІНМК, що базується на визначених технологічних та організаційних засадах. Акцентовано на окремих важливих аспектах упровадження ІНМК в освітній процес початкової освіти дітей з порушеннями слуху: під час добору навчального матеріалу необхідно враховувати можливості молодших школярів

з порушеннями слуху, зокрема рівень розвитку слухового сприймання, володіння словесним мовленням (усно, письмово) та/або жестовою мовою; навчальний матеріал має відповідати віковим особливостям та пізнавальним можливостям учнів; важливо створювати позитивну навчальну атмосферу, добирати матеріал, який буде цікавим і доступним для дитини. Зміст навчального матеріалу для створення ІНМК має враховувати усі компоненти навчання в початковій школі, адже важливо враховувати розвиток мовлення, а саме вправи на формування звуковимови, розширення словникового запасу, розвиток граматичних конструкцій, формування зв'язного мовлення. Використовувати різноманітні методи навчання читання (звуковий аналіз, синтез, цілісне сприйняття слова), розвиток навичок письма, формування орфографічних навичок тощо. Визначено ключові принципи відбору навчального контенту для ІНМК: комплексність, наочність, індивідуалізація та системність. При цьому зміст навчальних матеріалів для створення ІНМК повинен охоплювати всі складові навчання в початковій школі, включаючи розвиток мовлення, формування вимови, збагачення словникового запасу, засвоєння граматичних структур, розвиток зв'язного мовлення та інше.

Позитивом представленої дисертації є й те, що в стилістичному її оформленні враховано специфіку наукового стилю мовлення, сучасну термінологію, мовнотилістичні особливості психолого-педагогічної проблеми, що досліджується.

Отже, можемо констатувати, що дисертаційна робота Сергєєвої Наталії Вікторівни за своїм змістом, стилем викладу і розкриттю основних положень, висновків, здобутих експериментальних результатів та їх опрацюванням є завершеним комплексним, самостійним дисертаційним дослідженням, а список використаних джерел свідчить про ерудицію дисертантки, яка досконало володіє теоретичними аспектами проблеми.

Основні результати дослідження викладено у 11 одноосібних публікаціях. У тому числі: 4 статті у наукових фахових виданнях України (у тому числі тих, які індексуються у міжнародних наукометричних базах); 4 публікації апробаційного характеру: 3 тез, 1 стаття; 3 публікації, що додатково

відображають наукові результати дисертації: освітні програми підвищення кваліфікації педагогів. На основі аналізу змісту цих публікацій можна зробити обґрунтований висновок, що наукові положення, висновки і рекомендації, які було отримано в результаті здійсненого дослідження, у друкованих працях здобувача викладено достатньо повно.

Структурна побудова, зміст, висновки, що викладені в анотації, повністю відображають основні положення здійсненого дослідження.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертантом результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі **зауваження й побажання** до змісту роботи:

1. У роботі здійснено глибокий аналіз наукових джерел з проблеми дослідження. Утім, маємо враховувати постійне оновлення переліку доступних мультимедійних засобів, інших ресурсів. Відтак, вважаємо за доцільне звернути більшу увагу на останні міжнародні та національні дослідження та практичні здобутки у сфері використання інтерактивних технологій в освіті дітей з порушеннями слуху.

2. Відповідно до завдань дослідження авторкою визначено організаційні основи, які забезпечують оптимальне впровадження інтерактивних навчально-методичних комплексів для учнів з порушеннями слуху, зокрема: відповідність нормативній базі, стандартизація матеріалів, підготовка та навчання педагогів, апробація, планування освітнього процесу, моніторинг і оцінка ефективності, ресурсна підтримка. Водночас, на нашу думку, у тексті недостатню увагу приділено питанням психологічної підтримки педагогічних працівників під час упровадження ІНМК.

3. Зважаючи на специфіку проблеми дослідження, а також особливості освіти дітей з порушеннями слуху, доцільним було б більшою мірою дослідити такий аспект, як вплив застосування комп'ютерних технологій в освітньому процесі на когнітивний, емоційний розвиток дітей.

Отже, аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для **висновку** про те, що дослідження Сергєєвої Н.В. «Технологічні та організаційні основи застосування інтерактивних навчально-методичних комплексів в початковій освіті дітей з порушеннями слуху» є завершеною, актуальною самостійною науковою працею, яка має наукову новизну та практичне значення. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019 р.), та постанові КМ України від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови КМ України №341 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), а його авторка – Сергєєва Наталія Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії PhD в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Рецензент: доктор психологічних наук,

старший дослідник, старший науковий співробітник

відділу освіти дітей з порушеннями сенсорного розвитку

Інституту спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Ольга ВОВЧЕНКО

Вовченко О.А.
СТВЕРДЖУЮ
Завідуюча відділом кадрів
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України